

Amaia Lasa

«Libertatea oso ederra da, baina oso gogorra»

Amaia Lasaren etxetik Juan Sebastian Elkanoren harrizko eskultura ikusten da. Elkanok ez dio haragizko poetari begiratzten. Norbere munduari buelta ematea zein zaila den badakielako, akaso?

UXUE ALBERDI

Argazkiak: Dani Blanco

Etxe honetan bertan jaio zinen. Etxe honetan bertan hasi zinen poemak idazten.

Bai, eta nahiko goiz hasi nintzen euskaraz idazten, etxean giro hori arnasten baitzen: abertzaleak ziren denak, eta nire osaba batek, Lucas Alegriak *Enzkadi* egunkarian idazten zuen. Bazen etxera etortzen zen idazle bat ere, Blas de Alegria, nafarra, aitonaren lehengusua zena, eta liburu asko ekarri omen zituen. Nik galdetzen nien “eta non dira, ba, liburu haiek?” eta erantzuten zidaten “itsasoan”, gerra garaian beldurtuta itsasora bota baitzituzten. Dena den, etxean liburu asko irakurtzen genituen, batez ere, anaia zaharrenak eta biok. Gogoan dut Boris Pasternaken poema batzuk irakurtzen hasi nintzela 15 urterekin. Baina, jakina, garai hartan “Indice” izeneko zerrenda zegoen, elizak aterea, eta han agertzen ziren irakurri ezin genituen liburu guztiak, eta on guztiak ziren!: Dostojevski, Pio Baroja... Egun batean indizeari kasurik ez egitea erabaki nuen, eta gogoak ematen zidana irakurtzen hasi nintzen. Orduan deskubritu nituen XIX. mendeko nobela, Tolstoi, Txejov, Dostojevski, Stendhal...

Noiz hasi zinen Zeruko ARGIAN idazten?

Magisteritza ikasten ari nintzen garaian, gattetxotan. Ordurako hasita nengoen neure kasa poematxoak-eta idazten, baina Zeruko ARGIAN bazen “Gazte naiz” izeneko atal bat, eta atal hartan idazten hasi ginen Ramon Sainzarbitoria, Xabier Lete, Lourdes Iriondok... Kaputxinoen astekaria zen, baina guk gogoak ematen ziguna idazten genuen. Gazte koadrilla batek orri bat hartu genuen, bi alderekin,

alde batean “Gazte naiz” atala zegoen eta bestean “Herriak eta gizonak”. Bigarren atal hori Rikardo Arregik koordinatzen zuen eta bertan politikaz aritzen ginen. Eta hala txandatzten nituen poesia eta artikuluak, ikasketa guztiak ahaztuta. Irakurri idatzi egiten nuen, baina egun batean gurasoek esan zidaten hura dena oso ondo zegoela, baina neure kabuz bizitzen hasi beharko nintzela, eta orduan gogoratu nuen magisteritza bukatu beharra neukala. Beraz, ikasketak bukatu eta ikastoletan hasi nintzen lanean, hala eman nituen bederatzi urte, hainbat herritan. Helburua hori zen: irakasle izatea eta une berean idaztea, bi lanak txandakatzea.

Lehen emakumetako bat izan zinen orduko literatura erabat maskulinoan. Nola bizi izan zenuen? Aintzat hartua izan zinen?

Nortasun agiria

Amaia Lasa Getarian jaio zen 1948ko abuztuaren 8an. Magisteritza ikasketak egin zituen, baina irakasle baino lehen sentitu zen idazle. 60ko hamarkadan argitaratu zituen lehen poemak eta artikuluak, eta 2010ean jalgi da plazara bere azken poema-bilduma: *Itsasoko izaki* (Maiatz). Idazle feminista honek Jaungoiko guztiak ukatu zituen behin, eta ez dio libertatearen bilaketari sekula uko egin. Ogibidez maistra da Zarauzko Orokieta eskolan, eta euskara irakasten die etorkinen seme-alabei.

Maskulinoa bakarrik ez, gehienak, gainera, *frailekumeak* ziren, eta gizartea askoz ere itxia-
goa, erlijiosoagoa: oso erraz eskandalizatzen ziren. Guk gure askatasuna hartu genuen
idazteko, ez ginen kezkatzen besteek zer pen-
tsatuko zuten, baina anaiak eta biok 1971n
argitaratu genituen poemak nahiko eskanda-
lagarriak izan ziren. Hasieran emakume baka-
rra nintzen, baina ez nintzen baztertua senti-
tu. Juan San Martinek nire poemak hartu eta
argitaratu egin zituen, Martin Ugalde ere oso
errespetuzko pertsona zen eta hala tratatzen
ninduen. Nik uste dut bitxikeria nintzela
haientzat, zerbait arraroa. Ez nintzen bazter-
tua sentitu, eta horrekin ez dut esan nahi
talde bezala bazterturik ez gaudenik, baina
pertsonalki une hartan ez nintzen hala senti-
tu. Oso gaztea nintzen, eta oraindik ez nuen
emakumeen bazterketaren kontzientziarik.
80ko hamarkadaren hasieran izan zen femi-
nismoaren lehertzea, eta orduan hartu nuen
nik ere kontzientzia, eta konturatu nintzen
baietz, idazlea nintzela, baina... Baina asko
zeudela. Hala ere, ni pertsonalki baino gehia-
go, esango nuke gure mundua, emakumeen
mundua izan dela orokorrean baztertua.

Noiz eta nola bilakatu zinen emakume feminista?

Donostian bertan, momentu hartan bilera
asko egiten genituen, leku publikoetan, eta

mundu osoan askatasuna eta berdintasuna
aldarrikatuz izan zen lehertze hura hona ere
iritsi zen: jende dezente bildu ginen feminis-
moaren inguruan. Emozio handiarekin bizi
genuen, orduan hasi baikinena ulertzen gure
bizitzetan gertatu ziren (eta ez ziren) eta ger-
tatzen ari ziren gauza asko. Nondik gentozen
ulertu genuen, gizarteko mekanismoak ulertu
genituen eta gauza asko “nire arazo” izatetik
“gure arazo” izatera pasa ziren. Kontua da,
hain dela sakona feminismoak proposatzen
duen aldaketa, mantsoa behar duela derrigor.
Orain 60ko hamarkadako teoria haiek gauza-
tzen ari gara, eta gauzatutakoan ideiak ez dira
pentsatu bezalakoak izaten, beste dinamika
batzuek ere eragina dutelako ideia horiengan.
Askok aurreratu dugu, eta orain gizonak gogo-
eta egin dezaten garaia dela uste dut, erabaki
dezaten zer nolako pertsonak izan nahi
duten, zer nolako maskulinitatea garatu nahi
duten. Nik uste, orain fokua gizonengan
dagoela, eta gizon izatea zer den pentsatu
behar dutela. Hala, eskubide osoko pertsona
gisa elkartu ahal izango gara.

Autoexijentzia moduan ere bizi duzu feminismoa?

Bai, izan ere, libertatea aldarrikatzen dut,
libre izan nahi dut, baina konturatzen naiz
beti ibili izan naizela babes bila, eta azkenean
babesle horrek itotzen nauela. Baina oso zaila

da norbere libertatearekin kontsekuente iza-tea, norbere libertateak ematen duen beldur-rari aurre egitea kosta egiten da. Nolakoa emakumea izan nahi duzun erabaki egin behar duzu, nolako pertsona izan nahi duzun. Hori zaila bada, are zailagoa da hori gauza-tzea, aspalditik datozkigun kate eta inertziek tira egiten baitigute.

Argitaratu zenituen *Nire gelako lau hormak, Hitz nahastuak* eta *Nire paradisuetan*, eta ondoren New Yorkera alde egin zenuen, eta Nikaraguara segidan. Zeren bila edo nondik ihesi abiatu zinen itsasoaren beste aldera?

Garai hartan gure herria nahiko itxia zen, eta itomena sentitzen nuen; Arestik esaten zuen bezala “euskaletan herri maitea ezin zaitut maite baina nun biziko naiz zugandik aparte”. Arnasa hartzera atzerrira joan beharra sentitzen nuen. Hemen beti iraultzaren ideiarekin bueltan mugitzen ginen, manifestazioetara joaten ginen, maiztaren leian eta Aberri Egunean, batez ere, eta pentsatzen genuen iraultza egiten genuen egunean gure herria paradisu bilakatuko zela. Horregatik, Nikaraguako iraultza egin zutenean hura ezagutzeko gogoia sentitu nuen, eta horretara joan nintzen. Zorionez, ezagutu nuen, eta iraultzaren beharra konfirmatu eta konbentzitu itzuli nintzen, baina iraultza egitea zein zaila den ere ikasi nuen: boterea hartu dezakezu, han egin zuten bezala, baina gero zenbat borroka, zenbat fronte, zenbat gauza... Zein prozesu konplexua den ohartu nintzen. Askok ikasi nuen han emandako hiru urteetan.

Emakumeek idatzitako literatura intimismoarekin lotu izan da sarri. Aipatu izan duzu oraindik ere intimismoa gaizki ulertua dela, ezin dela esan gai intimoak gai sozialak ez direnik. Gutxietsi egiten da literatura intimoa?

Despektiboki ulertu izan da beti. Bakoitzak barruak agintzen diona egin behar luke: batzuetan bere buruaz hitz egingo du idazleak, besteetan gizarteaz... Kanporako edo barrurako joera ez da inoiz kasualitatea izaten, zerbaiten ondorio da, baina horrek ez du literaturaren kalitatearekin zerikusirik. Gizon askok ohitura handia daukate munduaz hitz egiteko, baina galdu egiten dira barne gaitan, askok beren buruengandik ihesi idazten baitute. Askori ez diete beren barruak arakatzeko irakatsi, beren ahuluneekin adiskidetzen irakatsi. Eta guri sarri alderantziz gertatzen zaigu. Argi dago eman diguten heziketa sexistak denoi kalte egin digula, bai batzuk eta bai besteok gure mitoen eskulabara. Haien morrontzan bizi gara. Kateatuta gaude gure mito propioetan.

Paradisua

“Poema batean esaten dut emakumeok gure paradisua eraiki beharrean besteei lagundu diegula euren paradisuetan bizitzen, besteentzako paradisua eraiki ditugula, alegia. Imaginatu gizon bat, ezkontzen da, familia dauka eta zerbait egin nahi du, eta babes guztia dauka. Eta emakumezko askok aldiz, hamaikak aldiz sinetsi dugu haien paradisua gurea ere bazela, eta ez dugu pentsatu gure paradisua propioa zein zen. Nik ez dakit ziur nire paradisua zein den, ez dut uste absolutu bat denik, paradisua txiki asko daude, baina ziur dakidana da besteen paradisua ez dela nahi eta nahi ez nire. Izan daiteke biren arteko paradisua ere, izan daiteke gizon batekin batera eraikitako paradisua ere, zertan ukatu, ederra delako gizon batekin, haren aldamenean ondo egotea. Baina geuk erabaki behar dugu gure paradisua zeintzuk diren eta norekin eraiki nahi ditugun”.

Emakume gisa, poeta gisa... libertatearen grina agertzen da behin eta berriz zure poesian. Zein da zure betiko barne-borroka?

Nire kontraesan handia libertateaz horrenbeste hitz egin, libertatea horrenbeste desiratu eta libertate hori onartezina da, batez ere, gazte garaian. Libre izateak ondorio asko baititu. Oso indartsua izan behar duzu. Nik ikusten nuen libertatea, nahi nuen libertatea, baina libre nintzenean sufritu egiten nuen, bakardadea sentitzen nuen, ez nintzen ulertu sentitzen... Libre izan nahi nuen, baina, era berean, beti ari nintzen babesle bila, eta kontraesan horretan sufritzen nuen. Orain, jende gehiago ikusten dut askatu nahian, eta bakardade hori ez da hain pisua, talde kontzientziak asko laguntzen du horretan, baina askatasuna beti da gogorra, oso ederra baina oso gogorra.

“Jaungoiko guztiak ukatzen dituen emakume bat naiz”. Horrela hasten da zure liburua. Erraza da Jaungoiko guztiak ukatzen dituen emakumea izatea?

Poema hura idatzi nuenean sentimendu erlijiosoa zegoen batetik, baina baita sentimendu soziala ere. Neure independentzia aldarrikatzen nuen, ez axolagabetasuna, independentzia baizik, eta independente izatea oso gogorra da. Independentzia grinak ez du ukatzen pertsona sozialak garenik: besteen beharra dugu, besteekin elkartu eta gauzak elkarbanatzeko beharra, baina nik elkartze hori nire nitasuna galdu gabe, desegin gabe egin nahi nuen, eta egin nahi dut. Adinean aurrera egin ahala, gero eta indar handiagoa sentitzen dut libertatean aurrera egiteko, libertatea gauzatzeko.

Adinean aurrera errebeldeagoa zara?

Ez, kontsekuenteagoa naiz.

Poema zaharrak eta berriak bildu dituzu *Itsasoko izaki* poema-bilduman, olatu zaharrek eta berriek osaturiko itsasoa bazina bezala.

Behin, poema irakurketa batean ea oraindik Jaungoiko guztiak ukatzen zituen emakumea nintzen galdetu zidaten, eta bai, gaur ere gauza bera esan dezaket. Liburu honetara ekarri ditudan poema guztiekin identifikatzen naiz, nahiz eta batzuk idatzi nituenetik 40 urte pasa diren. Aldaketak aldaketa, oraindik ere funtsean bat nator.

Itsasoarekin eta Nikaraguarekin batera, Harlem, Penelope, Anbotoko Damia eta Safo dira zurekin batera *Itsasoko izaki* idatzi dutenak. Zer eman dizu bakoitzak?

Erabili ditudan sinboloak dira. Harlem garrantzitsua izan zen niretzat, Simone de

BESTEREN AHOTAN

Itxaro Bordak

“Han hemenka aurkitzen nituen Gandiaga, Aresti edo Erdozaintzi-Etxart poeten testuak irensten zituen idazlegaiak nintzen. Alor horretan nahikoa gosaioa izan naiz beti. Baionako Zabal liburu-denda ohian *Nere Paradisuetan* bilduma aurkitu nuenean bizitza aldatu zitzaidan naski, bizitza ez baldin bazen, bizitzaren ikusmoldea behintzat bai. Amaia Lasaren lehen olerkietarako bidea egin nuen eta oroitzen naiz a-e-i-o-u berriarena rock moduan zintzurra larrutzeraino auhenkatzen nuela neska-lagunak zoritzen saiatzeko. Azken urteotan Amaia lanetara itzuli eta uste baino itsaso zabalagoa zela konturatu naiz. Getariarraren ahotsa gero eta premiazoagoa zait. Hango txakoliña bezain”.

Beauvoirrek esaten zuen bezala, han ohartu nintzelako batzuk azalaren koloreagatik zirela zapalduak eta beste batzuk, berriz, gure sexuagatik zapaltzen gintuztela. Bazterketaren bi alde horien kontzientzia hartu nuen Harlemen; eta zu baztertua zarenean beste baztertuekiko sentsibilitatea garatzen duzu. Penelope, aldiz, denboraren sinboloa da. Denboraren mende egon beharrean, nolabait, denbora mendean hartu beharra sentitzen dut, eta horregatik da Penelope sinbolo egokia, berak denbora bere mesedetan erabili zuelako, eta edade batetik aurrera denborari beste zentzu bat ematen zaiolako. Anbotoko Damia, berriz, gure mitologiako izarra izan da beti, eta oraindik ere mito horietan sinesten jarraitzen dugu, gogoak daukagulako, eta Safo aukera sexual baten aldeko sinboloa da, emakumeen arteko maitasunaren sinboloa, horrek ere askatu bainau, dudarik gabe, besteak askatzen diren neurrian ni ere libreago izango bainaiz, eta besteak lotzen diren neurrian ni ere lotuago egongo bainaiz. Beraz, gure emakume taldea askatzen den heinean ni ere askatu egiten naiz.

Zer irakatsi dizu denboraren esperientziak?

Bizitza malgutasun gehiagorekin bizitzen. Bizitzen irakasten du denborak, eta denborak irakasten du denbora bera nola erabili ere. Niri asko gustatu izan zait beti italiarrek erabiltzen duten esamolde bat: “*Il dolce far niente*”, ezer ez egitearen plazera. Egotearen, izatearen, bizirik sentitzearen beraren plazera.

Zoriaren hegadak poeman gorputz zimurtuari, higitutako gorputz biribilduari eta jakituriaz eta jakin-minez beteriko garai berriari egiten diozu erreferentzia.

Oso matematikari txarra naiz eta horrek badu bere alde ona: bizitza ez dut zenbakitan neurtzen. Batzuek pentsatzen dute “hoge urte geratzen zaizkit”, eta halako kalkuluak egiten dituzte. Nik ez. Ez dut horretan pentsatu ere egiten. Badago esaldi bat esaten duena: “Nik ez nuke zahar maniatiko izan nahi, emakume jakintsu izan nahi nuke”, eta horrekin bat nator. Hala begiratzen diot zahartzaroari.

“Poema sinboloz eta mitoz hustu zenean zu zeunden poema hutsaren hondoan, biluzik, behargarri, negarrez, maitasun eske”. Maitasun eske idazten du poetak? Idazten duzu zuk?

Ez, poema horretako narratzailea, nire gogoan, gizon bat da, beti sentimenduak ukatu izan dituen. Baina, azken finean, poemak dio, biluztean behartsu dela, maitasuna eskatzen duela edozein emakumek bezalaxe, denok behar dugulako eta denok gaudelako behargarri. Gizon asko lepotik gorakoak dira eta, modu irrazionalean, sentimenduak beren arrazionalitatean pasatzen saiatzen dira. Baina ezinezkoa da. Alferrik da sentimenduei garrantzia kendu nahi izatea. Gizon asko sentimenduei pisua kentzen saiatzen dira, eta esaten dute emakumeok garelako ahulak, sentimenduak mendean hartzen ez dakigunak, dependenteak. Baina gezurra da hori. Denok baikaude biluzik, behargarri, negarrez, maitasun eske. Izan nuen behin bikote bat etengabe askatasunaz hitz egiten zuena, baina nire etxetik joan eta kalea zeharkatzeko izugarritzko nostalgia sentitzen zuena. Askatzearen beldur izugarria zuena. Ahulak gara, eta eskerrak ahulak garen. ■

argia.com Poesiaz eta feminismoaz luze gure webgunean.